

— 49 —

Katua oso etxezalea izaten da eta sukaldeko beroan luzaro ikusiko dezute aragi-edo aragi-puskaren bat noiz arapatuko duen zai.

Zakura eta katua geyenetan asare izaten dira. Bañan zitalak ez diranean, alkañen lagun bezela agertzen zaizkigu.

Adizkide izateko, gogo ona izatea naikoa da.

TXITXAÑA ETA TXINGURIA

Iduritzen zitzayon
urikigarria
txitxañari auzoan
zuen txinguria,
ikusten zuelako
lertutzen lanean
eguna piskatxo bat
ondutzen zanean.
Askotan esan zion,
ez iriz, benetan:
—Ez diat lanik egin
nere egunetan;
eta uste diat nik,
nere mutikoa,
lan egiten duena

Xabiertxo.—4.

— 50 —

dala txit astoa.
Zer ibili bear dek
beti arastaka,
ezin gari ale bat
karayaturika?
Etoñi eta jeiki,
beti jira-bira,
eramateagatik
ale bat kabira?
Bizi modu txar ori
utzak txinguria;
egin zak nik egiten
deraden guzia.—
Txinguriak jakiñaz
gurasoetatik
ezin biziko zala
egin gabe lanik
txitxañaren esanik
etzuen aditu
eta beren lanari
oi zion jaraitu.
Bitartean txitxañak
zuan igarotzen
uda guzti-guztia
sasian kantatzen;
baña gaizki jo zion
soñua kukuak;
uda joan eta zuen

— 51 —

atzeman neguak,
eta bai-duelako
kopet itsusia
joan ziran txitxar kanta
eta erausia,
eta buruturikan
udako asea
otzak ekañi zuen
berekin gosea.
Txitxaña gelditu zan
argala, ixila,
este zimurtuakin
eta erdi ña.
Oroitzen da auzoan
ba-dala zer jana;
dijoa arastaka
txinguñiagana.
Eta esaten dio
doi-doya argalez:
—Adizkidea, dizut
eskatzen eskañez
zure gordaidutikan
pixkatxo bat zer jan
nolabait negu beltz au
igaro dezadan.—
Ikusi zuenean
ain argal txitxaña,
txinguñiak, egiñaz

— 52 —

gogotikan paña,
—Ara!—esaten dio—
zu onontz, txitxaña?
Kantari ona zera,
beargile txaña.
Uda igaro dezu
erausian, kantan,
ni nebilen artean
lertzen lan eta lan.
Eta orain nai dezu
txinguñi-nekeak
bete ditzaten txitxar
alperen esteak?
Ez, ez orrelakorik;
on da ikustea
zer dan mundu onetan
alper izatea.
Ni len nekatu eta
ba-noa jatera;
zu geldi egon zera...
zoaz kantatzera.—

—
Lagundu bear zayo
beargileari;
ez ordea, beñere,
alpera danari.

(Ituriaga'k)

ERLEAK.

Batetik bestera, loretik-lore dijoan elbi antzeko ori erlea da.

Lan eta lan ari da egun guzian loretatik guna gozoa artu ta bere abaraskara eramaten.

Abaraska oek, argizaizkoak dira ta erleak berak egiten ditu.

Abaraska-txulo txikietan gordetzen du erleak lorien gunaz egindako ezia beretzat janari izan dezan.

Erleak oso langileak dira, eta beren bizitzak gauz arigari asko erakusten dizkigu.

BI GOLDEAK.

Bi golde salgai zeuden. Bata saldu zan. Bestea, ordea, saldugabe zoko batean gelditu zan,

— 54 —

Etxera eramán bezin laister, iriyak erantsi ta bereala luñak goldetzen asi zan.

Eta, orlaxe, egunero lan egiñaz, beti garbi eta beria bezela arkitzen zangure goldea.

Bestea, beriz, saldutokian geldi egonaz, erdoyez dana bete ta alperik ondatu zan.

Geldi egoteak eta alperkeriak, lan egiteak baño kalte geyago egiten duela erakusten digu ipui onek.

MUTIL ZINTZOA.

Xabiertxo'k ziba bat arkitu du kalean.
Bere Irakasleari eman dio.

—Ziba onek Andoni'rena izan bear du.

—Galde zayozu berari.

Xabiertxo'k antxe ematen dio bere ziba Andoni'ri.

Andoni oso pozik gelditzen da.

Xabiertxo ere bai; gauz on bat egin bait-du.

Ez degu besteren gauzik beñere guretu bear.

EZ DA ASAĖETU BEAR.

—Ama: gaur goizean bi mutil asaĖetu dira kalean.

—Gaizki egiña.

—Eta ni joan naiz berengana eta asaĖetu bear ez dala esan diet.

—Ederki esana.

—Eta orduan adizkidetu egin dira.

—Xabiertxo: tori sagar au; gauz eder bat egin dezu.

—Ama: beste bat ematen ba-didazu, bi mutil ayei bana emango diet, lengo aseĖea aztu dezaten.

ABEREEN KAĖAXI TA OTSAK.

TxakuĖak zaunkaz ari izaten dira

Katuak miauka.

Zaldiak irintzika.

Astoak aĖantzaka.

OĖoak kaĖanka.

Txoriak txioka.

OĖaĖak kukuĖukuka.

Ardiak beeka.

Beyak muuka.

ADIZKIDE BI ETA ARTZA

Adizkide aundi bi
dijoaz bidean
elkarëkin izketan
alaitasunean.
Artz aundi bat zayote
basotik irtetzen...
lkaraz arbolara
bata da igotzen;
bestea gelditzen da
gaxoa bakañik,
artz aindiari ezin
arpegi emanik.
Zer egin onelako
estutasunean?
Ila ba'litz bezela
jartzen da luñean.
Artzak ez duelako
gorputz ilik jaten

— 57 —

usai egin ondoren
da aurera joaten.
Bereala jatxitzen
da arbolakoa
eta lagunagana
laixterka dioa:
—Adizkidea, dio,
txit det nik atsegin
zu emen arkitzea
osasunarekin;
zer ikarak ditudan
zugatik eraman
beldurez zu noiz artzak
bear zinduen jan!
Ixilik belarira
dizu ark itz egin;
zer esan ote dizun
nai nuke nik jakin.
—Ara zer esan didan
artzak belarira:
Munduan adizkide-
-era asko dira.
Ez dezu artu bear,
jakizu gaurdandik,
zure adizkidetzat
gizon beldurtirik.

(Ituriaga'k)

LOREA

Landareak loretan daude. Beren usai gozoa atsegin izaten degu.

Zuaitzak ere loretan daude. Laister lore ori zimelduta, bere ordeez igali ederra sortuko da.

— 59 —

Euri ta Eguzkiaren indaraz egalia azi egingo da.

Eta gero igali oek gure janari izango dira.

TXORI GAXOA.

—Ama, txori bat arapatu det.

—Polita izango da, e?

—Bai, oso polita.

—Zer egin bear diozu?

—Anketik ari bat lotu tajolasean ibili.

—Ez, ene maitea. Ori gaizki egiña da. Txori gaxo orek ez dizu zuri bature kalterik egin. Utzi zayozu egoan joaten eta orela poza ta bizia emango diozu. Gañera umetxoak ere izango ditu eta bera gabe il egingo lirake.

Ez da beñere gaitzik egin bear.

MUTIL ONA ETA

MUTIL GAIZTOA

Xabierto'k maite ditu bere aita, ama, anai-arrebak eta lagun guztiak.

Xabierto zintzoa da.

— 60 —

Xabiertxo'k itxuen bat ikusten due-
nean lagundu egiten dio.

Xabiertxo'k asko maite ditu lagunak.

Martin, beñiz, alpeña da.

Martin gezurtia da.

Martin'i iñorengatik ajolik ez dio.

Izan zaitezte Xabiertxo bezelakoak,
eta ez Martin'en antzekoak.

SUGEA ETA NEKAZARIA.

Gizon bat zijoan bein
zelaitik etxera
goiz guztian lan egin
eta bazkaltzera.
Ikusten du bidean
etziñik sugea
otzak erdi ilikan
korderik gabea.
Kupiturik sartzen du

— 61 —

gaxoa kolkoan
ango beroarekin
pizteko asmoan.
Etxera joan zaneko
sugea asi zan
kolkotikan kanpora
atera nairikan.
Gañetik botatzeko
gizonak artzen du,
eta suge gaiztoak
orzka pozoitzen du.
Ora esker ederak!
Zitalen eskutik
ez du izango inork
beñere gauz onik.

—

Ilabete baño len
suge ura bera
otzak ikaraturik
dator sukaldera.
Ojuka asten dira
etxeko guziak;
jarraitutzen diote
moñoi-nagusiak.
Sartzen da ukuluan...
ba-dabiltza bila;
arkitzen dute eta
uzten dute ila.

— 62 —

Zitalkeriak ez du
beñere gauz onik,
eta iñork ez du nai
ikusi zitalik.

(Ituñiaga'k)

BATUKETA

Xabiertxo'k batu-
tzen ikasi nai du.

—Zenbat dira bat
eta bat?—galdetzen
dio aitak.

—Bi, jauna.

—Eta bi ta bi?

—Lau, jauna.

—Zenbat sagar
daude saski ortan?

—Iru, aita.

—Eta mai gañean?

—Lau, jauna.

—Guziak bilduezkero, guziak bat
jota, zenbat izango dira?

—Zazpi.

—Orduan — dio aitak — iru ta lau
zazpi dira.

KENDUKETA.

Xabiertxo'k kenderuketa egiten ikasi nai du.

—Biri bat kenderukero, zenbat gelditzen dira?

—Beste bat; jauna.

Ik baldin ba-dituk lau sagar eta ire lagun bati bi ematen ba-dizkiok, zenbat gelditzen zaizkik?

—Beste bi.

—Eta zazpi sagar saski ontan ba-zeudek eta lau kendu, zenbat geldituko dituk bañenen?

—Iru, jauna.

—Ederki, oso ederki.

LUDIA.

Gu bizi geran tokiari, Ludia edo Lura deritzayo.

Ludia ere, Eguzkia, Ilargia eta beste izaren antzera, borobila da.

Lur gañean ikusten ditugu zelai,
mendi, ibai ta itsasoak.

Itsasoak estaltzen dute luñaren gain
geyena.

Mendi tarte bati arana deitzen dio-
gu; ta ibai-ondoari, ibaía.

Luña aizez ingurutua dago eta aize
oñtan arnasa artzen degu.

UDABERÍA.

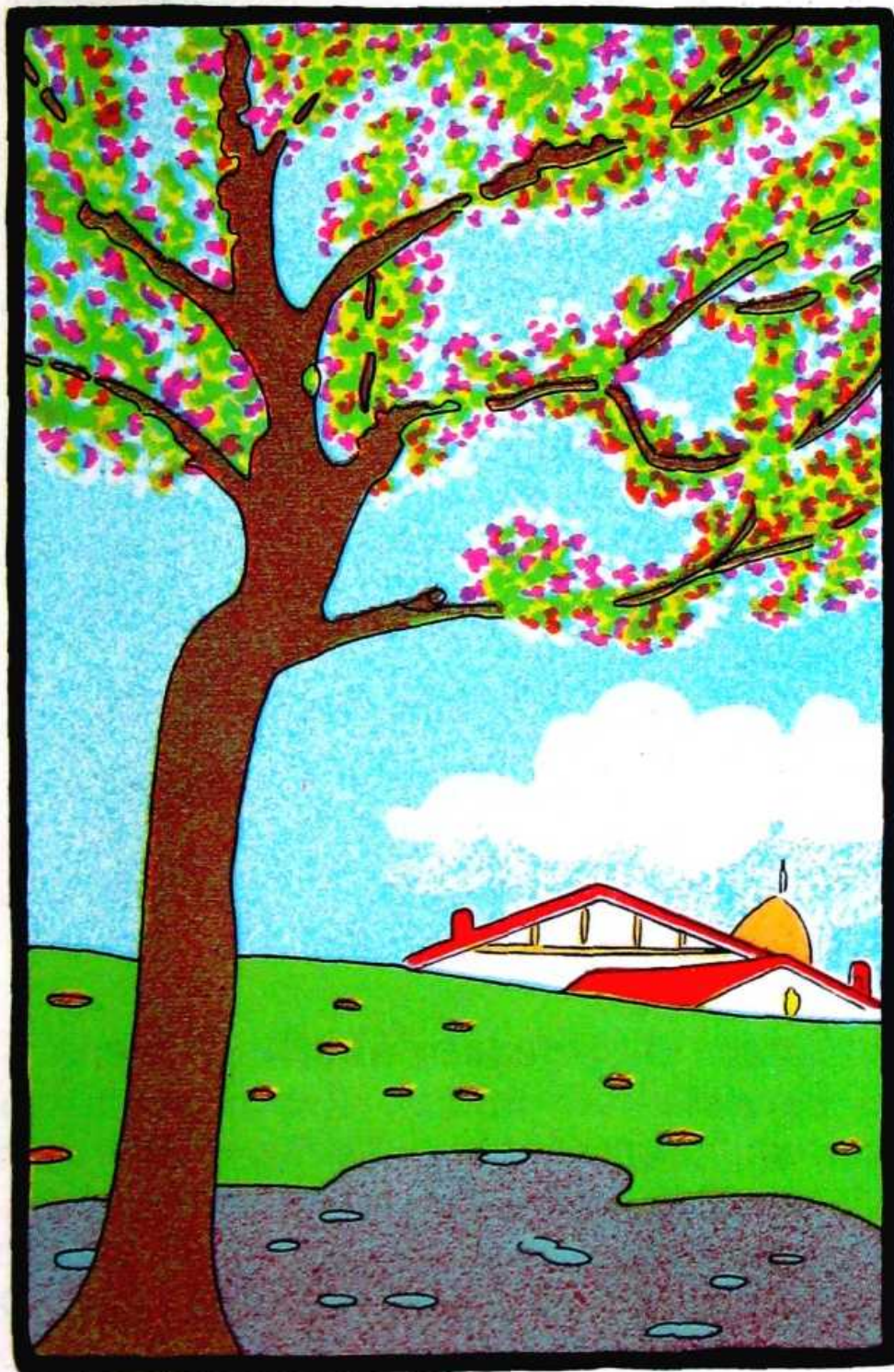
Lenbiziko enarak datozenean, uda-
bería da. Eguzkiaren argiak, belar-
ren margo orlegiak, loreen irikitzeak,
zuaizen ostozabaltzeak, txorien abes-
ti xamuñak eta umien jolasketak, gure
biotza pozez betetzen dute udaberian.

Negu beltz ta atsekabea joan da.
Ortze urdin ta garbiak gure biotza
alaitzen du. Loreak nunai sortzen dira.

Txoriak emen eta an beren kabiak
egiteko gai-bila dabilta. Beste batzuek
kabetan umeakin daude; eta umetxoak,
noizean bein, beren aotxoak irikita dau-
de amak ekartzen dien janariraen zai.

Zoazte udaberiko goiz eder batean
baso edo mendi batera. An ezagutuko
dezute ongiena, neguaren ondorengo
udaberiararen atsegintasuna.

— 65 —

UDABERÍA.

Xabiertxo.—5.

BASOA.

Gure mendiko basoetan era askotako zuaitzak ikusten ditugu.

Ezagunenak oek dira: aritza, artea, gaztaña, lizaña, zumaña, urkia, pagoa, izaya eta beste asko. Etxeak eta beste gauz asko egiteko zura ederrak ematen dizkigute guztiak.

Gernika'ko Aritzaren azpian egiten zituzten antziña euskaldunak beren lege zanak.

Gure mendi guziak basoz ondo ornituak bear luteke.

UDARA.

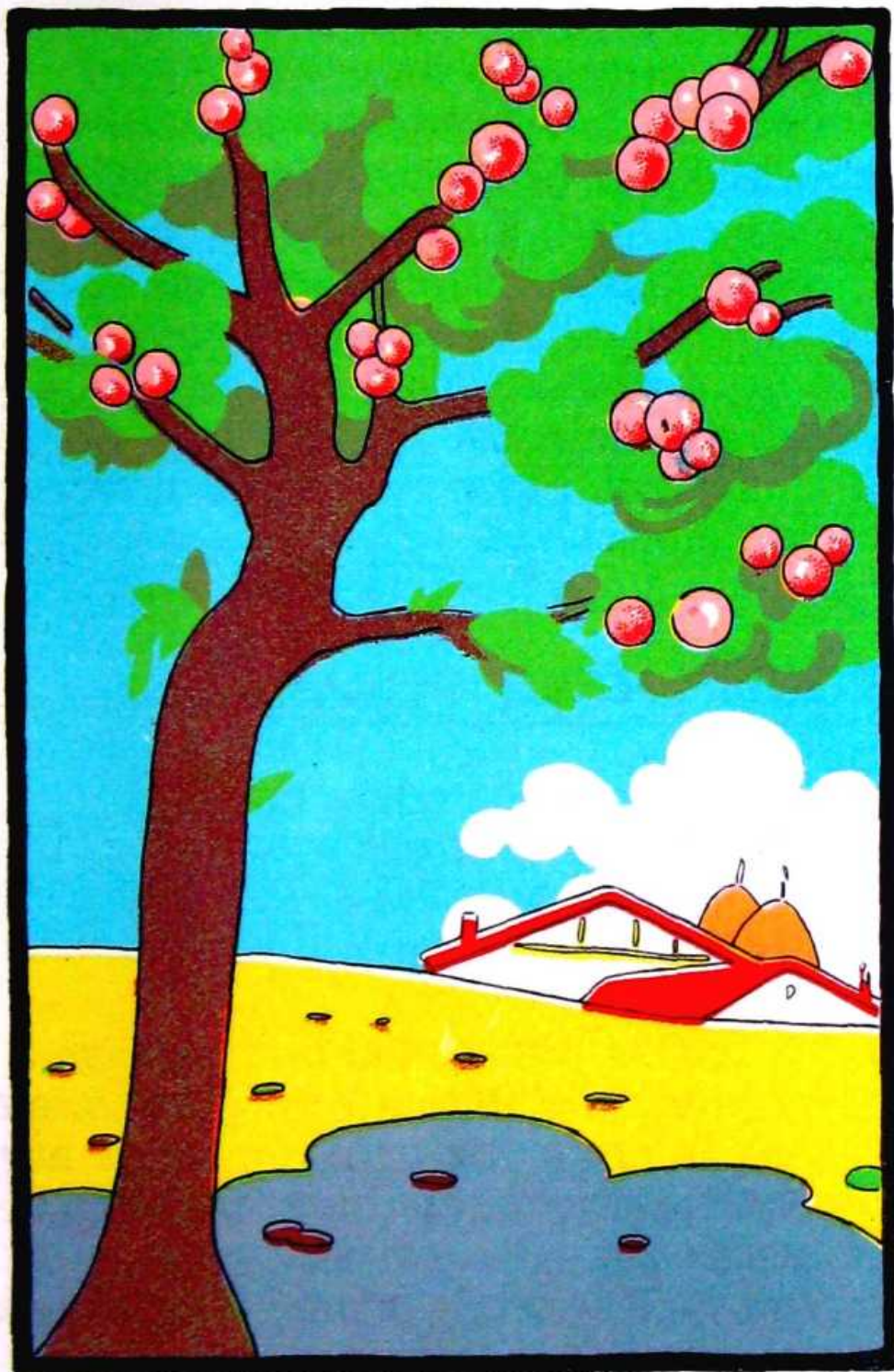
Udara da urtearen aldirik beroena.

Egunak oso luzeak dira udaran, eta gabak laburak. Goizean lauetako argi dago eta argitasun orek berak jekitarazten gaitu.

Eta goiz jekitzen dana, ez da beñere damutzen.

Zuaitzak ostoz oso ornitu oi dira

— 67 —

UDARA.

— 68 —

loreak ere beren margo eder ta usai
gozoak orduantxe zabalitzen dituzte.

Galburuak ere udaran eldu oi ditu
eguzkiak eta orduan asten da nekaza-
ria itayaz lasto luzeak ebakitzen.

Itsasertzetan bizi diranak ere itsaso
barearen gelditasunaz eta itsas-aizea-
ren gozotasunaz, atsegiñez beteak ar-
kitzen dira udaran.

Umientzat, batez ere, au da urtearen
aldirik ederena.

EGUNSENTIKO POZAK.

Bai gauz ederra dala
goizean goizetik
udaran jaiki eta
makil bat arturik
mendian egitea
ibiltxo bat beñik!
Ez da munduan izan
ez orain f'ez lendik
orrek demaigun baño
poz aundiagorik!
Ipar-aize leguna
likurtaz beterik
gure kolkora dator

— 69 —

lorien tartetik;
baztar guziak daude
intzez apaindurik,
urdin-urdin zerua,
pipirika txorik,
eguzkia ere perez
mendien gañetik;
maindire bat bezela
goruntz aroturik
lañu txuri goiztaña
ereka-zulotik;
jolasean amilka
ituritxo garbik;
emen aros politak
an krabelin gorik.

(*E. Aresé'k*)

IGARI EGITE.

Zer gauz ederagorik, bero dagoa-
nean uretan sartu eta bustialdi gozo
bat artzea baño?

Alaxen da, bañan, ene umetxoak, ez
sartu beñere uretan, ibayan edo itsa-
soan, igari ondo dakien norbait lagun-
tzeko aldamenean ez ba-dezute. Beste-
la, érez ito zindezteke.

— 70 —

Igari jakitea gauz atsegiña ta bear-beařetakoa da.

Igariketa, gañera, osasungaři da.

UDAZKENA.

Udazkenean igali edo frutak biltzen dira.

Egunak laburtu eta gabak luzatzen dijoaz. Bero aundirik ez du egiten eta giro atsegiña izaten da egun geyenetan.

Udara joan dala bereala ezagutzen degu.

Gañera, udara zalako, ikaskizunak ere alde batera utziak zeuden, eta orain beřiz lanean asi bear da.

Beti jai ta beti jolasean ezin bizi gindezkela erakusten digu udazkenak.

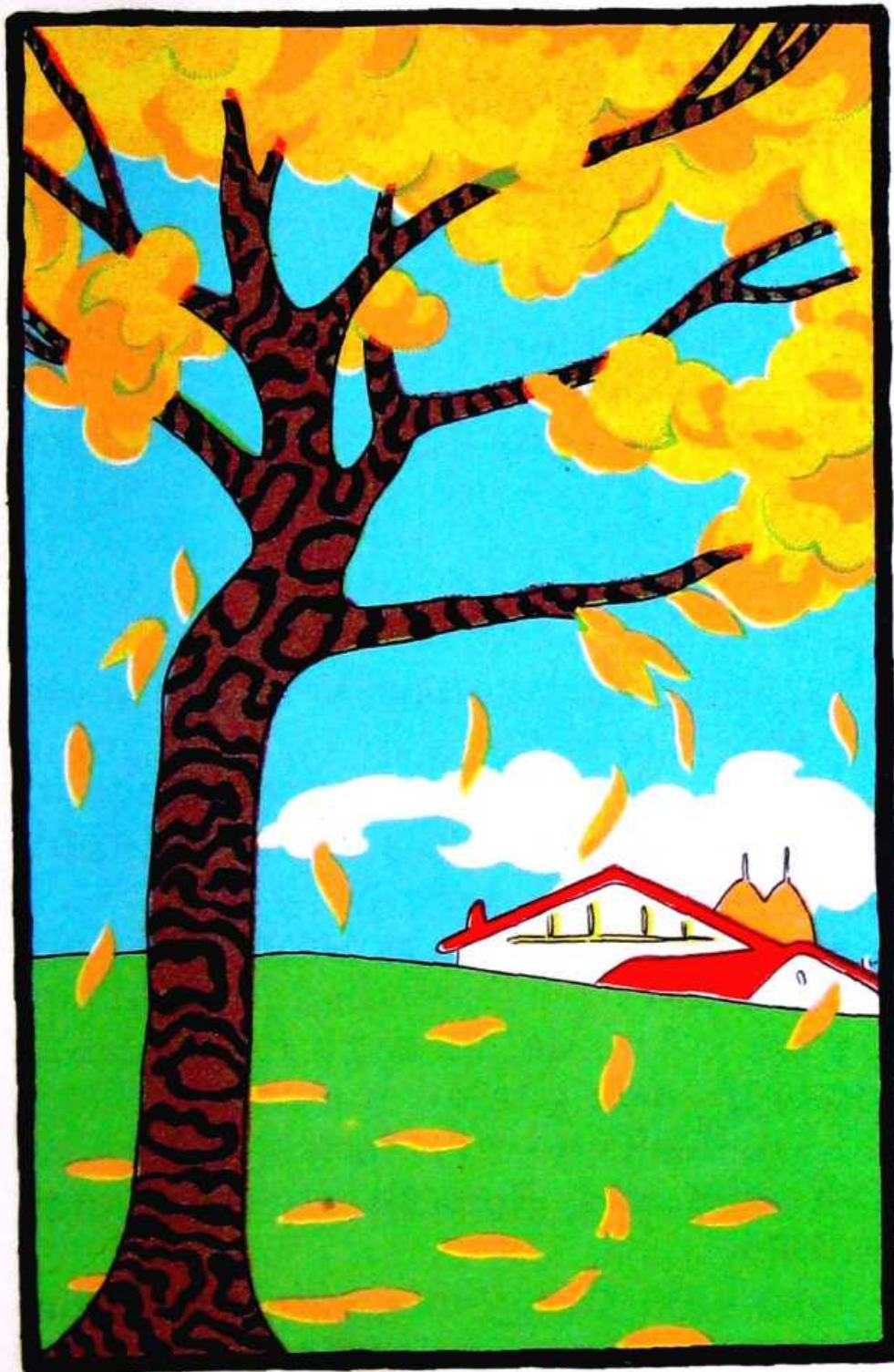
Bizi nai ba-degu, lan egin beařean gera.

UZTA-BILTZEA

Au izaten da nekazariantzat urtearen aldirik onena.

Ainbeste neke artu bait-zuen udabeřian luřak lantzen, ongařitzen eta garbitzen.

— 71 —

UDAZKENA.

— 72 —

Eta berak izan zituen bildurak, udarako ekaitz eta kaskabarrak guzia galduko ote zion?

Bańan orain nekazaria pozik da: udare ederak, sagar usaidunak ta mats-mordo gozoak bildu ditu.

Lan egin bear da beti, zerbait bildu nai ba-da.

Ereiten ez duanak ez du biltzen.

NEGUA.

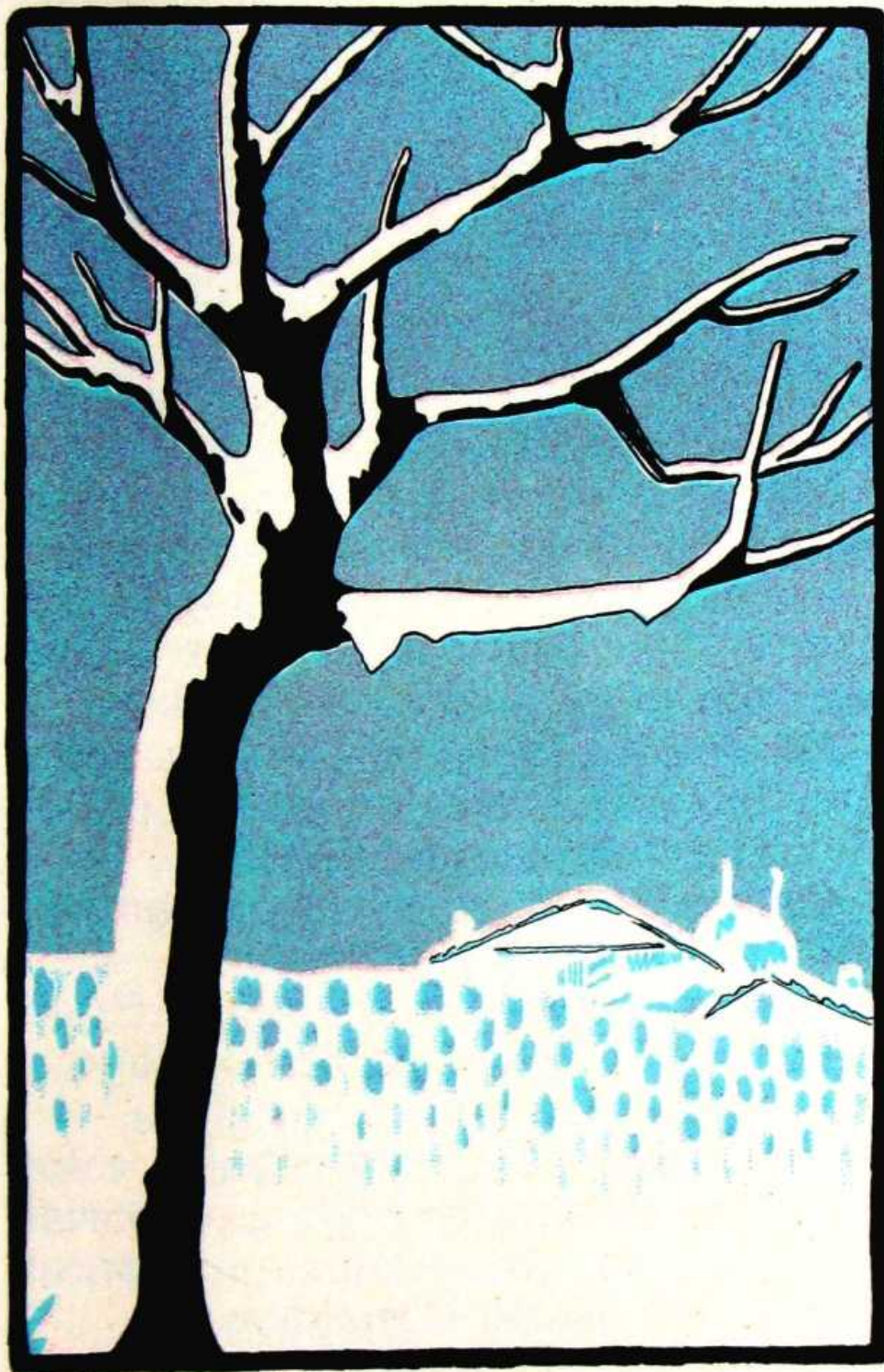
Negua da urtearen aldirik otzena eta atsekabiena.

Laño beltzetatik euria dario neguan, eta askotan, otz baldin ba-da, ixil-ixilik baita elurá ere.

Bańan neguak bere atsegińak ere ba-ditu. Etxe-bárenetan bildu-ta orduan, ere lan egiten da; ta arats luzeetan sutondoan aldi ederak igarotzen dituzte senideak alkarén artean jolasean edo aita eta amaren irakaskizunak ikasten.

Lan egin dezagun gogotik neguan, gero eguraldi onak etortzeane guras-tera poz geyagoz atera gaitezen.

— 73 —

NEGUA.

EGUZKIA.

Eguzkia da Ludiari eta guri argia ta beroa ematen diguna.

Berari eskerak bizi gera. Eguzkia oztuko ba'litzake, bereala ilko giñake.

Eguzkia gure Ludia baño askoz aundiagoa izanañen txikia ba'litz bezela agertzen zaigu, oso uruti bait-dago.

Ba-dirudi, Eguzkia Luñaren inguruan dabilela. Eta ez da oñela. Luña da Eguzkiaren inguruan dabilena.

Gañera Luñak egun bakoitzean bira bat ematen du bere ardatzean.

Eguzkia ateratzen dan tokiari Eguzki-aldea edo Sortaldea deitzen zayo. Eta sartzen dan tokiari Sartaldea.

Ipintzen ba-gera beso-zabalik, esku-bikoa Sortaldera eta ezkerrekoa Sartaldera degula, aurrean daukaguna Ipañaldea da, eta atzean Egoaldea.

Eguerdian Eguzkia Egoaldean dago.

— 75 —

EGUNSENTIA

Egun sentia dator
goizero bezela
argi-txintaz banatzen
mila sentiera;
gero txokon batetik
mendien gañera
irtengo da par-iriz
eguzki epela
nagitasun guziak
luñari kentzera.

Goi-argitzen danean
zerbait urutia
ezkutatzen dijoa

— 76 —

izañen argia;
urdin-urdin jantzirik
zerupe garbia
laixter osatutzen da
ud'egun beria
ainbeste poz ta atsegin
dakañen aldia.

(E. Arrese'k.)

GIZONAREN BIZIA.

Gure bizia, oso laburra da.

Jayotzen da gizona, eta gero ainbeste lanetan azi ta bizi ondoren, azkenik, zartutakoan il egiten da.

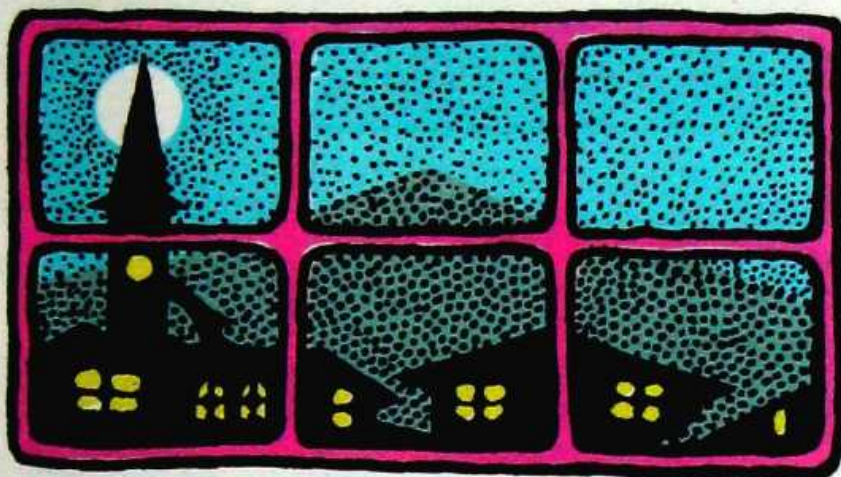
Bañan askotan ez da zartuta iltzen. Askok, gaitzen bat arapatuta, gazterik arkitzen dute eriotza.

Ez uste izan ba, ene umetxoak, betiko zeratela.

Ikusten degun guziak, bere azkena izango du.

Jainkoak bakañik iraungo du beti: Bera bakañik da betiko.

— 77 —

ILUNABAÑA.

Ixil-ixilik arkitutzen da,
ixil-ixilik, mundua;
ez da mendian ezer entzuten
ez bada ontzen oyua;
ixilik dago tantai-gañean
lengo txori beritsua,
lumatxo bigun aro-tartean
gorderik bere burua.

Gero goi zabal miragaña
urez apaintzen danean,
otoitz egiñik beti bezela
oyeratzen geranean...
gau izartsuak estaltzen gaitu
lañuzko maindirepean
erugabeko lo, lo goxoa
egin dezagun pakean.

(E. Arrese'k.)

ORTZEA EDO ZERUA

Jaso itzazute zuen begiak zerurontz.
Eguna baldin ba-da ta garbi ba-dago,

antxe ikusiko dezute zuen gañean
Eguzki edeña, argia ta berotasuna uga-
ri dariola.

Gaba baldin ba-da ta ozkarki ba-

-dago, beriz, antxe ikusiko dezute gau-
zik arigariena: Aneika ta aneika, mila-
ka ta milaka argi txiki bizi. Argi oyek
izarak dira. Eta izar oyek gure Eguz-
kiaren antzekoak dira. Oso uruti dau-
delako agertzen zaizkigu txiki.

Zenbat izar ote dira? Inork ere ez
daki; ezin zenbatu ditezke.

Gure Eguzkia ere izar bat da, eta
ez aundienetakoa; beste asko ba-dira
aundiagoak.

Eguzkiak zortzi Inguruko nagusi di-
tu bere inguruan: Merkurio, Artizara,
Ludia, Marte, Jupiter, Saturno, Urano,
ta Neptuno. Gainera beste Inguruko
txiki asko ditu.

Inguruko guzti oek berez argirik ez
dute; izarbelak dira, eta guri egiten di-
guten argia, Eguzkiak emana dute.

Argiak iroiren edo segundo bakoit-
zeko 300.000 mila kilometro ibiltzen
ditu.

Eguzkiaren argiak gugana irixteko
zortzi minutu bear ditu.

Bańan izarak askoz urutiago daude.
Bertena dagoanaren argiak bost urte
bear ditu gugana eltzeko.

Beste asko oraindik ere urutiago

eta baita milaka ere bear dituzte onera iristeko.

Izañik ederenetako batzuek Antares, Sirius, Aldebaran eta Arkturus dira.

Izar aundi oei, irudi bat bezela agertzen zaizkigunean, *izartiak* deitzen zaie.

Izarti ederenetako bat Orion (Euske-raz "Iru Éregeena") deritzayona da.

Ezin genezake neurtu izartegiaren aunditasuna. Berak azaltzen digu garbi, bere Egile, gure Jaungoikoaren aunditasun neurigabea.

İLARGIA.

Izañak argi egiten dute, bañan *izar-ilak* edo *izarbelak* argirik ez dute.

İlargia izarbel bat da, eta Luñaren inguruan ibiltzen da.

Luña edo Ludia baño askoz txikia goa da. Bertan agertzen diran itzalak, ango mendiak dira.

Mendi asko ta aundiak dira ilargian.

— 81 —

Bañan, dirudienez, an ez da iñor bizi.

Guri bezela, ilargiari ere Eguzkiak ematen dio argia.

ZUAITZAI EZ KALTERIK EGIN.

Zuaitzak dira gure mendien jantzirik edereña. Zuaitzik gabe gure mendiak soil eta bizirik gabe bezela egongo lirake.

Berak ematen digute itzal gozoa udarako egun beroetan.

Berak ematen digute, gure etxeak, gure mayak, esertokiak eta beste gure fresna asko egiteko gaya.

Berak ematen digute gure janariak egosi ta eretzeko erékaya.

Berak laguntzen digute neguko otzetan gure etxeak epeltzen.

Zuaitzik gabe gure ibayak agortuko lirake; gure olak gelditu egin bearko luteke.

Kentzen dan zuaitz baten ordeztan bi beñi ipiñi bear lirake.

EGURALDI ONA

Gaur eguraldi edera degu.

Goizetik nastuko zala zirudien, ba-
ñan odeitartetik eguzkia atera da ta
guzia argitasunez bete du.

Mendi goituak oraindik ere lausotan
bilduak daude.

Toki eguteretan, ospeletan baño gir-
oago dago.

Itzala udaran atsegiña izanañen, ne-
guan atsekabea da.

Jayegunetarako eguraldi edera be-
zelakorik ez da, mendi batera igota
ederki egurasteko.

Eguraldi ona, guzientzat atsegiña
izaten da.

Txoriak, batez ere, ba-dirudi egur-
aldi ona danean, egiten dituztela beren
txorotxiorik ederrenak.

EGURALDI TXAÑA

Aize indartsu onek azkenik ekaitza ekañi digu.

Euri-jasa aundia da. Kaskabaña ere nunbait izan bear du. Kaskabañak, eta batez ere ariak, kalte aundiak egiten ditu.

Tximist aundia zan oril.. Bai turmoya ere, ikaragaña izan da!

Etzegañean tximistoñatza ba-degu ta ba'liteke an eroria izana.

Ara! Eguzkia odei-tartetik irtetzen asi da... Auxen da ostargi edeña!... Bai margo garbiak dituela! Goña, urdiña, oria, orlegia...

Ez bada bildur izan, eguraldi txañaren ondoren eguraldi ona etoriko da-ta.

EKAITZA

Estaltzen dute zerua odoi
izugarriak,
guzia dar-dar ipintzen turmoi
dunbotslariak;
bildurtzen gaitu gau ilunean
tximistargiak,
t'ez gutxiago ondorenean
jazar aundiak.

Zatitzen ditu aizeak gogor
mendiburuak;
urutzen bean ujolak alor
oparotsuak;
jasa bizia dakar berela
ekaitz-oyuak
misto suminkor latza bezela
sube-txistuak.

Sututzen dira tximistaz jota
zuaitz igarriak
goritzeraño bere sugaraz
odoi nabarriak;
itsas aldera gainka dijoaz
ibai azkarriak
gero ta geigo purukatuaz
mendi-baztarriak.

(E. Añese'k.)

EÉREKAYAK.

Janariak egosi ta éretzeko, sua egin bear da.

Sua egiteko, érekiñak, txirbil, ezpal eta egurak bear dira.

Su artu bezin laister, érekiñak gaía ateratzen du.

Sua, egur-ikatzaz ere egin diteke. Ikatza ikazkiñak egiten dute.

Txondara deitzen zayo ikatza egiteko egur-pilari. Egurpila, lúrez estali eta azpitik su eman-da, piñinka-piñinka ikatz biurtzen da.

Sukaldean éretzen degunak egiten duen kea, kebidetik gora joaten da.

Añikatza, lurpetik ateratzen da. Le-

nago, orain mila urte asko dala, baso aundiak ziran lur gañean.

Baso oek gero, urpean ta lurpean geldituta, ari biurtu ziran.

Eta orain, ainbeste urte ondoren, arikatz orixe da erekairik onenetako bat.

Arikatzatik beste gai asko ere ateratzen dira.

BURNIA

Burnia ere lurpean izaten da, bañan lurpean danean ez da oraindik burni, burnikia baizik.

Meatzetatik ateratzen dan burnikia labetan urtu bear da burnia egiteko.

Burnia sutan landuta altzairua egiten da. Altzairua, burnia baño gogoñagoa da.

Burnia, gauz askotarako erabiltzen degu. Ezin egingo lirake milaka gauz burnirik gabe.

Eta ala ere gizona urte askotan bizi izan zan burnirik ba-zanik ere jakin gabe.

Orduan fresnak zurezkoak eta ari-zkoak izaten ziran.

AIZKORA ETA KIRTENA

Egurgile bat
sort-egitera
joan zan basoan bařena,
eta bidean
galdu zitzayon
aizkoratikan kirtena.
Sort-egiteko
beste beři bat
egin nairik aizkorari,
gaya eskatzen
asi zitzayon
an zan zuaitz bakoitzari.
Iñork etzion
gairik eman nai,
eta arteak bakařik
adar metxo bat
eskeņi zion
gaxo artaz kupiturik;

— 88 —

kirten beria
egin ondoren
sartzen dio aizkorari,
eta jo-ta-jo
or asten zayo
arte arixe berari.
Au ikusita
asten dirade
zumañak eta lizañak,
arte onari
gogor egiten
oju eta deadañak:
—Asto aundia,
(esaten dute)
ez al ekien oraindik
egurgileak
bizi dirala
guk galtzen degun bizitik?
Ora zer esker
ematen dian:
orain asi dek igandik;
sañi ez geatzik
bat bakañikan
basoan utziko zutik.
Iri bakañik
egin ba-zian,
kaikurzar oñi, kaltea
ezer ez uken;

— 89 —

baña guretzat
ez dez izango obea.

—

Bere etsayari
eman ba-dio
noizbait norbaitek eskua,
len edo gero
ikusiko du
galdurik bere burua.

(Ituñiaga'k)

GARIA

Garia ereiteko lenbizi luña landu
bear da.

Luña goldeaz iraultzen da.

Luña iraulita gero sokor-jotzaleaz
sokoñak jo bear dira.

Ondoren garaleak erein.

Andik ilabete batzuetara antxe erne-
ko da garia.

Galburuak egin ta eldu diranean be-
ñiz, garia ebaki ta bildu egiten da.

Bildu nai ba-da, erein egin bear da.

AIZEA

Aizez inguratuak bizi gera, alde gu-
zietatik. Aizerik gabe ezin bizi gindezke.

Arnasa artzean, aizea sartzen zaigu
bañenen, ta bañengo odola garbitu egi-
ten digu aizeak biriketan.

Bañan ortarako aize garbia bear da.

Mendi gañetako aizea, geyenetan
bekoa baño garbigoa izaten da.

Toki itxietako aize zikiña artzea,
kaltegarri da.

Argatik on da al dan guzian leyoak

— 91 —

zabalik lo egitea, aizea beñitzeko aña
beñepein.

ELUÑA

Neguko eguraldi txarretan, goyetan
otz dagonean, euriaren ordeztu eluña
egiten du.

Umetan nor ez da pozik egon, mara-
mara eluña ari duala ikusten?

Eluña ez da euri-bisuts otzak gogor-
tua baizik. Bisuts-tanto txiki oek alkar-
ganatuta elur-maloka egiten dute.

Eluña, polita da egun batzuetan ikus-

— 92 —

teko. Bañan azkenerako aspertu egiten du. Zuritasun aiek, ixiltasun aiek, erio-tza gogoratzen digu.

IZOTZA.

Otz aundia egiten duanean, ura oso gogortu egiten da. Otzak gogortutako urari, orma edo izotza esaten diogu.

Izotz puska bat su-ondoan ipintzen ba-degu, ur biurtzen da, eta orduan izotza urtu egin dala esaten degu.

Izotzaren antzera berotan urtzen dira burnia, beruna, zilaña, urea ta beste menasta guziak ere.

Erialde batzuetan, oso otz aundia

egiten dualako, ibayak eta baita itsasoa ere izozten dira, eta gizonak eta gurdiak ere gañean ibili ditezke.

ITSASOA.

Itsasoan biltzen dira ibayetako urak, eta baita ibai oiek ekartzen dituzten ondar, ari ta beste gai guztiak ere.

Beñere ikusi al dezute itsasoa? Azkenik ez duan zelai aundi bat dirudi. Itsasoak Jainkoaren aunditasuna agertzen digu.

Bere gaña geyenetan olatuz edo uñez zimurtua ikusten degu. Eta ekaitza danean, ikaragañiak dira olatuak.

Itsasoaren ondoa oso aundia da; emen ditugun mendi guziak baño aundiagoa.

Itsasoak egunero izaten ditu bere gora-berak. Goruntz dijoanean, *izgora* deitzen zayo; eta bera dijoanean, *izbera*.

Legoña ta itsasoa ikutzen diran tokiari, *izbaztera*.

Eta itsasoan sartzen dan legor-zatiari, *lurmutuía*.

ONDARTZAN

Xabiartxo eta Iziartxo oso onak dira, ta aitak eta amak Donosti'ko ondartzara eraman dituzte.

Umien poza ain toki ederean arkitu diranean!

Bereala asi dira ondarretan zuloak, tontorak eta zubiak egiten.

Naiko jolastu ondoren Xabiartxo'k galdetu du:

—Aita, zer da mendi tontor ura?

—Ura? Ugarte bat. Ur-artean dagolako, urez bildua dagolako esaten zayok Ug-arte.

— 96 —

—Eta an aurrean dihoan gauz luze ori?

—Ori? Añauñ-ontzi bat. Or ziazetik aiantzale batzuek beren añauñaz ontzietxo arin ori aurrea daramatela.

—Eta beste gauz aundi ura?

—Ura? Aize-ontzi bat. Zapi aundi aiek zabaldu-ta aizearen indaia daramalako esaten zayok aize-ontzia. Beste aiek luñin-ontziak dituk, eta luñinaren indaia ibiltzen dizkik.

Naiko jolastu eta asko ikasita gero etxera joan ziran guziak.

Umeak, onak diranean, beren gurasoak pozik eramaten dituzte onelako gauz edeñak ikustera.

AZTUNTASUNA

Añi bat luñetik jaso nai degunean, ikusiko degu betik zerbaitek eusten ba'lio bezela zail egiten zaigula jasotzea.

Añi ori, beste gauz guziak bezela, aztuna da. Añiaren aztuntasunak egiten

— 97 —

du jasotzekoan guk zailtasun ori arkitzea.

Gauz guzien aztuntasuna ez da berdiña: burnia, lastoa baño aztunagoa da.

Aztuntasuna neurtzeko, *Azta-neurkia* erabiltzen degu.

BELEA ETA SUGEA

Bele batek sugea lo zegoala ikusita joan eta mokoaz arapatu zuen. Bañan sugea esnatu-ta, beleari lepoan bildu eta ito egin zuan belea.

Gauzak egin baño lenago, ondo ikusi bear dira, bestela gauz ona arkitzea uste degunean, askotan txara irtetzen zaigu.

IZKUNTZAK.

Jainkoak gizonari emandako gauzik ederenetako bat izkuntza da.

Izkuntzaren bidez adierazten ditu gizonak bere gogoak, bere atsegiñak, bere atsekabeak.

Era askotako izkuntzak dira; abenda geyenak ba-dute berena.

Izkuntza oek ere ez dira alde guzietan berdin izaten. Izkuntza bateko berdiñak ez diran erai izkelgiak deitzen zaye.

Ludian zabalduenak diran izkuntzak, ingelera, pantzera, doitxera eta españera izango dira.

Gure izkuntza, euskera da. Ludian dan izkuntz zařenetako bat da; eta ikasi duten jakintsu guziak, bere edertasunaz arituak gelditu dira.

EUSKALERÍA.

Ara zein alai dagon
gure sortería
aritz, pago ta lizar
bikañez jantzia.
Alde bateko mugan